

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ ТА КРАЇН — ЧЛЕНІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

©2019 ТИМОШЕНКО О. В.

УДК 330.341; 339
JEL: O10; O57

Тимошенко О. В. Компаративний аналіз економічного розвитку України та країн – членів Європейського Союзу

Стаття присвячена актуальним питанням формування основних пріоритетів соціально-економічного розвитку України із урахуванням досвіду розвинутих європейських країн як стратегічного орієнтування виходу з кризи. Автором проведено компаративний аналіз соціально-економічного та політичного становлення України за період 1991–2019 рр., виділено основні фази економічного розвитку держави за окреслений період. Зроблено висновок, що на етапі утворення державності Україна обрала одну з найбільш невдалих моделей трансформації серед усіх постсоціалістичних країн. Проведено порівняльний аналіз основних індикативних показників ефективності проведення макроекономічної, соціально-демографічної, зовнішньоекономічної політики України та країн Європейського Союзу. Відмічено, що однією з конкурентних переваг української економіки є достатньо висока частка сільськогосподарських угідь, що дає можливість Україні стати одним зі світових лідерів на цьому ринку. Обґрунтовано основні пріоритети реформування економічної системи України з урахуванням досвіду європейських країн, а саме: запровадити високоефективну політику реєміграції; сприяти створенню регіональних центрів розвитку науки й освіти; розробити заходи щодо збільшення частки високотехнологічного експорту; зменшити ступень відкритості економіки на основі політики імпортозаміщення; відновити національне виробництво, індустріалізацію економіки. Окреслено основні напрями розширення співпраці між Україною, Європейським Союзом, європейськими фінансовими інституціями з метою взаємовигідної двосторонньої торгівлі, розширення доступу до фінансування.

Ключові слова: компаративний аналіз, соціально-економічний розвиток, Європейський Союз, міжнародні рейтинги, індикатори розвитку, міжнародна торгівля.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-9-63-70>

Табл.: 3. **Бібл.:** 17.

Тимошенко Олена Володимирівна – доктор економічних наук, доцент, професор кафедри міжнародних відносин, Київський національний університет культури і мистецтв (вул. Євгена Коновальця, 36, Київ, 01601, Україна)

E-mail: etymoshenko@i.ua

УДК 330.341; 339
JEL: O10; O57

Тимошенко Е. В. Компаративный анализ экономического развития Украины и стран – членов Европейского Союза

Статья посвящена актуальным вопросам формирования основных приоритетов социально-экономического развития Украины с учетом опыта развитых европейских стран как основного стратегического ориентира выхода из кризиса. Автором проведен компаративный анализ социально-экономического и политического становления Украины за период 1991–2019 гг. Сделан вывод, что на этапе формирования государственности Украина использовала одну из самых неэффективных моделей трансформации экономических систем среди всех постсоциалистических стран. Проведен сравнительный анализ основных индикативных показателей эффективности проведения макроэкономической, социально-демографической, внешнеэкономической политики Украины и стран Европейского Союза. Отмечено, что весомым конкурентным преимуществом украинской экономики является достаточно высокая доля сельскохозяйственных угодий, что дает возможность Украине стать одним из мировых лидеров на этом рынке. Обоснованы основные приоритеты реформирования экономической системы Украины с учетом опыта европейских стран, а именно: разработать высокоэффективную политику реэмиграции; способствовать созданию региональных центров развития науки и образования; разработать меры по увеличению доли высокотехнологического экспорта; уменьшить степень открытости экономики на основе политики импортозамещения; восстановить национальное производство, индустриализацию экономики. Очерчены основные направления расширения сотрудничества между Украиной, Европейским Союзом, европейскими финансовыми институтами с целью взаимовыгодной двусторонней торговли, расширения доступа к финансированию.

Ключевые слова: компаративный анализ, социально-экономическое развитие, Европейский Союз, международные рейтинги, индикаторы развития, международная торговля.

Табл.: 3. **Библ.:** 17.

Тимошенко Елена Владимировна – доктор экономических наук, доцент, профессор кафедры международных отношений, Киевский национальный университет культуры и искусств (ул. Евгения Коновальца, 36, Киев, 01601, Украина)

E-mail: etymoshenko@i.ua

UDC 330.341; 339
JEL: O10; O57

Timoshenko O. V. The Comparative Analyses of the Economic Development of Ukraine and the Member States of the European Union

The article is concerned with the topical issues of forming the main priorities of Ukraine's socio-economic development, taking into account the experience of developed European countries as the main strategic guide line out of the crisis. The author carries out a comparative analysis of the socio-economic and political formation of Ukraine for the period 1991–2019. It is concluded that at the stage of its statehood formation Ukraine used one of the most ineffective models of transformation of economic systems among all post-socialist countries. A comparative analysis of the main indicative indicators of the efficiency of macro-economic, socio-demographic, foreign economic policy of Ukraine and the European Union countries is carried out. It is noted that a significant competitive advantage of the Ukrainian economy is a fairly high share of agricultural land, which makes it possible for Ukraine to become one of the world leaders in this market. The main priorities of reforming Ukraine's economic system, taking into account the experience of European countries, are substantiated: developing a highly effective policy of re-immigration; promoting the establishment of regional centers for development of science and education; elaborating measures to increase the share of high-tech exports; reducing the openness of the economy through import substitution policies; restoring the national production, industrialization of the economy. The main directions of cooperation between Ukraine, the European Union, the European financial institutions with the purpose of mutually beneficial bilateral trade and increased access to financing are outlined.

Keywords: comparative analysis, socio-economic development, the European Union, international ratings, development indicators, international trade.

Tabl.: 3. **Bibl.:** 17.

Timoshenko Olena V. – D. Sc. (Economics), Associate Professor, Professor of the Department of International Relations, Kyiv National University of Culture and Arts (36 Yevhena Konovaltsia Str., Kyiv, 01601, Ukraine)

E-mail: etymoshenko@i.ua

Сучасні тенденції економічного розвитку України характеризуються політичною нестабільністю, високим рівнем корупції, масовою еміграцією, зuboжінням населення, зростанням рівня нерівномірності в розподілі суспільних благ і послуг, відсутністю у правлячої еліти стратегічного бачення щодо протидії наростаючим ризикам і загрозам, нівелюванням ролі держави в реалізації задекларованих реформ.

Крім того, в умовах бурхливих інтеграційних процесів у світі успіх та стабілізація української економіки мають високий ступінь невизначеності. З одного боку, загострюються ризики поглинання економічних систем нерозвинених країн країнами, які претендують на світове лідерство, а з іншого – це відкриття нові можливості для співпраці, вивчення позитивного досвіду європейських країн у проведенні системних реформ, адаптації їх досвіду щодо інноваційного розвитку України.

Актуальність теми дослідження визначає теоретико-методологічну та практичну значущість поставленої наукової проблеми – формування основних пріоритетів соціально-економічного розвитку України із урахуванням досвіду розвинутих європейських країн як стратегічного орієнтиру виходу з кризи.

Дослідженню особливостей економічного розвитку України та країн світу, у тому числі країн – членів Європейського Союзу, присвятили низку актуальних праць вітчизняні та зарубіжні вчені, а саме: О. С. Кваша, А. В. Томашевська, Р. С. Коваленко, О. Б. Пелех, М. В. Вінчук.

Слід звернути увагу на те, що в наукових роботах вітчизняних науковців досліджуються лише позитивні трансформаційні зрушення європейських країн та можливості імплементації їх досвіду для розбудови соціально-економічної системи України. Поза сумніву, Європейський Союз є унікальним інтеграційним об'єднанням, проте має недостатній досвід взаємовигідного співробітництва у сфері організаційної інтеграції, що спричинило неоднорідність розвитку національних економік країн ЄС. Враховуючи ситуацію з Brexit, неконтрольовану міграцію, старіння населення країн Європейського Союзу, надмірний розмір зовнішнього боргу в Греції, Іспанії, Португалії, впровадження досвіду ЄС має бути обґрунтованим і враховувати специфічні особливості регіонального розвитку.

Окрім того, рішення ПАРЕ щодо повернення представників РФ до її складу слід розглядати як потужний виклик соціально-економічній та політичній системі України, порушення фундаментальних європейських демократичних цінностей, порушення норм міжнародного права. З огляду на вищевказане недоцільно майбутнє України безальтернативно пов'язувати лише з асоціативним членством і вступом до ЄС.

Метою статті є вивчення динаміки процесів економічного розвитку України шляхом аналізу змі-

ни основних індикативних показників, які характеризують ефективність соціально-демографічної, інноваційної, зовнішньоекономічної, фінансово-економічної політики на тлі зміни цих показників у європейських країнах.

Попри надмірний тоталітарний режим та відсутність підприємницьких ініціатив Україна у 1991 р. отримала незалежність, що поставило перед українським суспільством нові завдання в напрямі розробки стратегічних пріоритетів розвитку в складних умовах переходу від командно-адміністративної економіки до ринкових засад господарювання. Але, починаючи з перших років незалежності, траєкторія розвитку української економіки базувалася на олігархічних і клептократичних принципах. Відсутність у правлячої еліти підстав, бажання та бачення щодо успішного проведення системних реформ призвели до стагнації національного господарства, збільшення кількості осіб, які живуть за межею бідності, зростання нерівномірності в розподілі суспільних благ і послуг, неефективного використання бюджетних коштів, надмірного боргового навантаження, нівелювання впровадження інноваційних технологій. Так, за 27 років незалежності економічний спад, який вимірюється зменшенням фізичного обсягу ВВП, становив понад 40%.

У контексті соціально-економічного та політичного розвитку України за період 1991–2019 рр. можна виділити такі основні етапи:

1. *Кланово-олігархічний монополізм – 1991–1999 рр.* Кардинальна трансформація економіки – формування на місці архаїзмів радянської системи принципово нового ринкового середовища України, що характеризувалося повною невідповідністю виробничих потужностей, сформованих за період соціалістичної власності, новим засадам господарювання. Розрив зв'язків між підприємствами країн колишнього СРСР призвів до порушення фінансової стабілізації, інфляційного шоку. На початку ринкових перетворень істотно завищеною була частка сільського господарства у ВВП країни (1990 р. – 25,0%, 1992 р. – 20,4%) [10]. Неефективна приватизація та роздержавлення суспільного майна призвели до утворення кланово-олігархічних угруповань та різкого соціального розшарування населення [3, с. 45].

2. *Фаза депресивного економічного поживлення – 2000–2008 рр.* В окреслений період українська економіка демонструвала позитивні темпи економічного зростання, але за своєю природою дане піднесення носило екстенсивний характер. Адже темпи зростання ВВП можна пояснити зростанням світових цін на сільськогосподарську продукцію та металобрухт (основа експорту української економіки) на світових ринках. 2004–2005 рр. – Помаранчева революція, яка характеризувалась усвідомленням людиною своєї гідності, здатністю до громадського єднання,

проявом громадян жити в демократичному суспільстві [3].

3. *Світова фінансово-економічна криза – 2009 р.*, яка призвела до економічної стагнації. Тоді ВВП України знизився на 15,1%, що було найнижчим показником не лише серед європейських країн, а навіть серед країн СНД. Неадекватна фінансово-економічна політика, дефіцит зовнішніх запозичень, залежність розвитку від кон'юнктури світових ринків призвели до того, що Україна була найбільш залежною від світових фінансів [8, с. 62].

4. *Період поступового економічного зростання – 2010–2013 рр.*, який характеризувався частковим відновленням економічної системи України. Водночас нерозвиненість внутрішнього ринку із сировинною експортною орієнтацією, багатовекторність зовнішньої політики спричинили в подальшому падіння виробництва та зниження темпів соціально-економічного розвитку.

Як зауважує В. Р. Сіденко, науковий консультант Українського центру економічних і політичних досліджень ім. О. Разумкова, період із 2005 р. по 2015 р. був втраченим десятиліттям з точки зору економічного зростання, оскільки відбулося випереджаюче проїдання наявного капіталу країни, що підштовхнуло її в бік периферії світової системи [10].

5. *Період економічної небезпеки – 2013–2018 рр.*, який ознаменувався військовими діями на сході України, зовнішньою агресією з боку Російської Федерації, анексією Автономної Республіки Крим, утворенням «псевдогрупвань» ЛНР, ДНР, гострими проблемами у сфері політики, економіки та безпеки, реальним зниженням соціальних стандартів, економічним спадом, мілітаризацією економіки, переформатуванням зовнішньоекономічних відносин. Амбітна та широкомасштабна програма реформ сталого розвитку задля відновлення економіки та процвітання нації не дала бажаних позитивних зрушень.

6. *Період невизначеності* – президентські вибори, дострокові парламентські й місцеві вибори.

Якщо проводити порівняльний аналіз моделей економічної трансформації України та країн Центральної та Східної Європи, слід наголосити, що переважна більшість економістів та науковців вважають, що в Україні переважає так звана «клектократична» економіка, неринковий механізм ринкової економіки, капіталізм «приятельського» фаворитизму та кумівства [3].

Важливим індикатором сучасного стану економіки країни є визначення її місця в міжнародних економічних рейтингах, тобто позиціонування економічної системи держави в координатах світового та європейського простору за різними індексами: за індексом глобальної конкурентоспроможності, глобальним індексом інновацій, за показником легкості введення бізнесу тощо.

Так, за Індексом глобальної конкурентоспроможності у 2018 році Україна зайняла 81 місце серед 137 країн світу, які досліджувались (до прикладу, у 2017 р. вона займала 85 місце серед 138 країн) [15]. До того ж, слід відмінити, що покращення рейтингових позицій відбулося за такими компонентами: інституції, макроекономічне середовище, ефективність ринку товарів, розвиток фінансового ринку, відповідність бізнесу сучасним вимогам. Але, незважаючи на покращення рейтингових позицій України за даними субіндикаторами, конкурентне середовище в Україні не створює стимулів для підприємницької діяльності, також відсутні механізми стимулювання розвитку малого та середнього підприємництва.

У рейтингу Doing Business 2018 Україна посіла 76 місце серед 190 країн світу, покращивши свої позиції на 4 пункти порівняно із 2017 р. Слід відмітити суттєве зростання по таких компонентах: одержання дозволів на будівництво (35 позиція в рейтингу 2018 р. порівняно із 140 місцем у 2017 р.), оподаткування (43 місце порівняно із 84 у 2017 р.), що обумовлено зниженням ставки єдиного соціального внеску та уніфікацією податкового законодавства в Україні. Останні місця в рейтингу 2018 р. Україна займала за такими компонентами: вирішення проблеми неплатоспроможності підприємств, підключення до системи енергозабезпечення, захист прав міноритарних інвесторів, міжнародна торгівля [9].

Щодо рейтингових позицій України за глобальним індексом інновацій, слід відмітити, що у 2018 р. вона займала 43 місце зі значенням показника – 38,5, що на 21 позицію вище, ніж у 2015 р. При цьому найбільш інноваційно активними країнами за 2015–2018 рр. були Швейцарія, Нідерланди, Велика Британія, Швеція, США, Сінгапур, які змінюють лише рейтингові позиції в межах лідируючих місць [4].

Оцінивши позиції України в міжнародних рейтингах, слід відмітити позитивні зрушення, але підвищення рангу не свідчить, що це переросте в стагу динаміку.

Аналізувати економічний розвиток України неможливо без глибокого вивчення основних макроекономічних індикаторів у динаміці та без порівняння їх значення з відповідними показниками в країнах – членах Європейського Союзу, що надасть можливість визначити чинники економічного розвитку європейських країн та використати їх досвід у реформуванні національної економіки.

У табл. 1 згруповано основні макроекономічні показники, які характеризують ефективність економічної, соціально-демографічної, зовнішньоекономічної політики України та країн Європейського Союзу.

Дані табл. 1 дають підставу зробити висновок про те, що у 2018 р. зростання ВВП в Україні прискорилося до 3,3%, але невизначеність та посилені зовнішні та внутрішні ризики не зникли, тому подальше

Динаміка основних макроекономічних показників розвитку України та країн – членів Європейського Союзу, 2000–2018 рр.

Показник	Україна		Європейський Союз					
	Рік							
	2000	2014	2015	2018	2000	2014	2015	2018
Темп приросту ВВП, %	5,9	-6,6	-9,8	3,3	3,8	1,8	2,3	2,0
ВВП на душу населення, тис. дол. США	635,7	3104,7	2124,7	3095,2	18250,3	36736,6	32265,1	36531,7
ВВП за ПКС на душу населення, тис. дол. США	3817,5	8710,7	7972,4	9233,2	22582,8	37565,1	38718,3	44293,4
Рівень безробіття, %	11,7	9,3	9,1	9,4	9,2	10,2	9,4	6,8
Інфляція, %	28,2	12,1	48,7	11,0	3,1	0,2	-0,1	1,8
Населення загалом, млн осіб	49,2	45,3	45,1	44,7	488,2	508,2	509,7	513,2
Державні витрати на освіту, %	4,2	5,8	5,0	4,5	4,7	5,2	5,0	5,0*
Витрати на військові потреби, %	3,5	3,02	3,9	3,8	1,8	1,5	1,5	1,5
Державний борг, % ВВП	42,3	63,7	70,3	71,8	61,0	88,0	90,4	80,0
Витрати на дослідження на розробки, %	0,9	0,65	0,61	0,4	1,75	2,0	2,0	2,0
Імпорт товарів та послуг до ВВП, %	57,4	52,1	55,2	53,1	34,0	39,7	39,9	41,7
Експорт товарів та послуг до ВВП, %	62,4	48,6	52,6	42,5	34,3	42,6	43,2	44,7
Експорт високих технологій, % до виготовленої продукції, що йде на експорт	5,2	6,5	7,2	4,9**	21,4	15,6	17,0	14,0**
Викиди CO ₂	6,5	5,02	-	-	8,03	6,4	-	-
Землі с/г призначення, % до загальної площі землі	71,5	71,6	71,6	71,7**	47,1	43,1	43,0	42,8**

Примітки: * – за відсутності даних за 2018 р. наведено показники за 2016 р.; ** – дані наведено за 2017 р.

Джерело: складено на основі [13; 14; 16; 17].

економічне зростання потребує реформування за багатьма напрямками. Слід зазначити, що в середньому темп приросту ВВП у країнах Європейського Союзу становить 2–3,8%, але суттєво відрізняється в розрізі досліджуваних країн. Крім того, приріст ВВП у ЄС не окреслено основним пріоритетним завданням соціально-економічного розвитку [5]. Приріст ВВП не може бути головним індикатором успішного розвитку країни, оскільки економічне зростання може бути досягнуто екстенсивними шляхами, порушуючи екологічний баланс і спричиняючи так зване «технологічне безробіття» (до відома, роботизація, впровадження штучного інтелекту, автоматизація є інноваційними впровадженнями і сприяють економічному зростанню, але є однією із причин підвищення загального рівня безробіття за останні 30 років).

Щодо рівня ВВП на душу населення, слід зазначити, що загалом у Європейському Союзі у 2018 р.

він становив 36531,7 дол. США, що майже в 12 разів вище, ніж аналогічний індикатор в Україні. Більшість населення, яка проживає в країнах Європейського Союзу, має рівень ВВП на душу населення значно вищий, ніж середньоевропейський: Ірландія, Данія, Фінляндія, Швеція, Нідерланди, Австрія, Бельгія, Великобританія, Франція, Німеччина (табл. 2) [14].

При цьому найнижчий рівень ВВП продемонстрували такі європейські країни: Литва, Латвія, Угорщина, Польща, Румунія. Але навіть в цих країнах він є істотно вищим порівняно із Україною. У 2018 р. за рівнем ВВП на душу населення Україна посіла 131 місце у світі, пропустивши вперед такі країни, як: Філіппіни, Молдова, Бутан, Марокко, Туніс [14].

Як видно із наведених даних, рівень безробіття в країнах Європейського Союзу за аналізований період демонструє чітку тенденцію до зниження із 10,2% у 2014 р. до 6,8% у 2018 р., але в розрізі досліджуваних

Порівняльна оцінка основних макроекономічних, соціально-демографічних показників розвитку України та країн Європейського Союзу за 2018 р.

Показник	Україна	Країни – члени Європейського Союзу				
		Польща	Латвія	Болгарія	Німеччина	Франція
Темп приросту ВВП, %	3,3	5,1	4,8	3,1	1,4	1,7
ВВП на душу населення, тис. дол. США	3095,2	15424,0	18088,9	9272,6	48195,6	41463,6
ВВП за ПКС на душу населення, тис. дол. США	9233,0	32356,2	28362,0	20948,1	54327,1	45877,1
Рівень безробіття, %	9,4	3,7	7,9	5,3	3,4	9,2
Інфляція, %	11,0	1,8	2,5	2,8	1,7	1,9
Населення загалом, млн осіб	44,7	37,9	1,9	7,0	82,9	66,9
Землі с/г призначення, % до загальної площі землі*	71,6	46,9	31,1	46,3	47,7	52,4

Примітка: * – за відсутності даних за 2018 р. наведено показники за 2016 р.

Джерело: складено на основі [13; 14; 16; 17].

країн його рівень є досить диференційованим. Серед країн – членів ЄС найнижчий рівень безробіття зафіксовано в Німеччині (3,4%), Польщі (3,7%) та Нідерландах (3,9%). Водночас критичний рівень безробіття спостерігається в таких країнах, як: Греція (19,2%), Іспанія (15,2%), Італія (10,2%), Хорватія (8,9%) та на Кіпрі (8,1%) [1; 14]. Щодо України, то вважаємо, що офіційне значення показника безробіття, зафіксоване на рівні 9,4%, суттєво перевищує порогове. Крім того, даний показник враховує лише офіційну статистику зареєстрованих безробітних і не враховує тих, хто працює за кордоном.

Найбільш серйозною загрозою, яка останнім часом в Україні набуває критичного характеру, є соціально-демографічна небезпека та міграційна проблематика. За 1991–2018 рр. чисельність наявного населення в Україні постійно зменшується внаслідок демографічних, еміграційних процесів, військового конфлікту на сході України. Відсутність на державному рівні регуляторних засад щодо протидії окресленим негативним тенденціям породжує подальший відтік інтелектуального капіталу, призводить до руйнування сімейних інститутів, відбувається старіння нації через зменшення частки репродуктивного населення.

У напрямку вивчення досвіду європейських країн щодо регулювання рівня міграційних потоків України слід запровадити ефективну політику рееміграції, яка здійснюється шляхом стимулювання та виплати матеріальної компенсації мігрантам, які виїжджають, професійної підготовки іммігрантів, створення нових робочих місць.

Дані *табл. 3*, які унаочнюють індикатори ефективності проведення зовнішньоекономічної політики України порівняно з країнами – членами Євро-

пейського Союзу, дають підстави стверджувати, що Україна належить до категорії держав з надмірною відкритістю економіки. За показником співвідношення імпорту товарів та послуг до ВВП Україна демонструє хвилеподібну динаміку від 57,4% до 52,1%, але значення даного показника суттєво перевищують середні показники по країнах ЄС. Високі значення показника відкритості економіки були досягнуті переважно за рахунок експортної складової в структурі зовнішньоторговельного обороту, що є несприятливим явищем в економіці країни.

Наведені дані свідчать про негативну тенденцію до зменшення частки інноваційного експорту в його загальній структурі (до ілюстрації, у 2017 р. частка такого експорту становила 4,9%, що майже вдвічі менше, ніж у 2015 р.). Отже, питома вага високотехнологічного експорту в Україні за 2000–2018 рр. знаходилися в зоні небезпечного максимуму, що свідчить про те, що в Україні товарна структура експорту є неефективною, відсутня чітка стратегія щодо його нарощування, у той час як у провідних країнах інноваційні технології відіграють вирішальну роль (до прикладу, у Франції частка високотехнологічного експорту у 2016 р. становила 24,0%, у Фінляндії – 20,5%, Німеччині – 14,0%, Латвії – 19,0%, Польщі та Болгарії – 8,0%, а в середньому по країнах – членах Європейського Союзу – 14%) [14].

Не менш важливим індикатором оцінки ефективності проведення реформ та впровадження інноваційних зрушень є критерій витрат на дослідження та розробки та розмір державних витрат на освіту, у % до ВВП. Як видно із наведених даних, частка витрат на дослідження на розробки в країнах ЄС становить в середньому 2,0% від ВВП, у той час як в Україні частка таких витрат становила у 2018 р. лише 0,4%. При цьому перевищення прийняттого рівня в розмірі

Порівняльна оцінка основних показників, які характеризують ефективність фінансової та зовнішньоекономічної політики України та країн Європейського Союзу за 2018 р.

Показник	Україна	Країни Європейського Союзу				
		Польща	Латвія	Болгарія	Німеччина	Франція
Державні витрати на освіту, %	5,0	4,8	5,3	4,1	4,8	5,5
Витрати на військові потреби, %	3,8	2,0	2,0	1,7	1,2	2,3
Державний борг, % ВВП	71,8	48,9	35,9	22,6	60,9	98,4
Витрати на дослідження на розробки, %*	0,4	0,97	0,44	0,78	2,94	2,25
Імпорт товарів та послуг до ВВП, %	53,1	51,9	59,5	63,6	40,2	32,1
Експорт товарів та послуг до ВВП, %	45,2	55,3	58,9	64,2	47,0	31,3
Експорт високих технологій, % до виготовленої продукції, що йде на експорт**	4,9	8,0	19,0	8,0	14,0	24,0

Примітки: * – за відсутності даних за 2018 р. наведено показники за 2016 р.; ** – наведено показники за 2017 р., дані по державних витратах на освіту згруповано за 2015 р.

Джерело: складено на основі [13; 14; 16; 17].

3% зафіксовано лише в таких країнах ЄС, як: Австрія (3,09%) та Швеція (3,25%) [14]. У переважній більшості країн вона наближається до встановленого рівня.

Заслуговує на увагу досвід ЄС щодо розробки ефективних регуляторних засад стимулювання інноваційної активності, який варто відзначити як позитивний досвід для України:

1. Створення регіональних центрів розвитку науки і освіти – технопарків, технологічних полісів. На сьогодні в країнах європейського простору функціонує понад 200 технологічних парків, які сприяють розвитку інформаційної економіки, підвищують інноваційний потенціал країн, допомагають підйому економічного розвитку в регіонах: у Великій Британії – 40 (найбільш відомий – Кембриджський науково-технологічний парк в Англії), у Франції – 30 (найбільш потужний – Іль-де-Франс) [6]. До порівняння, станом на січень 2019 р. в Україні зареєстровано та проходять процедуру реєстрації не більше 16 технологічних парків [11], адже наявні проблеми державної підтримки функціонування технопарків в Україні призвели до того, що з 2009 р. не було зареєстровано жодного технологічного парку, що суттєво шкодить можливості інноваційного розвитку господарюючих суб'єктів і держави в цілому.

2. Розгалужена система фінансування інноваційної діяльності, гарантування державою позик, пільгове банківське кредитування, пільгові державні кредити та прями субсидії, податкові знижки.

У цілому, співпраця України та ЄС характеризується позитивними зрушеннями та розширенням доступу до фінансування в напрямку підтримки про-

цесу здійснення пріоритетних реформ в Україні. З 2014 р. ЄС та європейськими фінансово-кредитними організаціями виділено понад 15 млрд євро у вигляді грантів та пільгових кредитів на фінансування та підтримку розвитку малого та середнього бізнесу в Україні (ініціатива EU4Business), розвитку транспорту, реформу державного управління, реформу децентралізації, підтримку співпраці в галузі освіти та культури (програма «Горизонт 2020», «Креативна Європа», «Дім Європи», Erasmus+) тощо [2].

ВИСНОВКИ

Проведення компаративного аналізу рівнів економічного розвитку України в міждержавному порівнянні дозволило зробити такі висновки: на початку ринкових перетворень Україна скористалася найгіршою із існуючих моделей соціально-економічних трансформацій із досліджуваних країн; відсутність у правлячої еліти стратегічного бачення щодо проведення системних реформ призвела до стагнації переважної більшості галузей національного господарства України, а фрагментарні позитивні зрушення в певних сферах та галузях не дали бажаного синергетичного ефекту.

Сьогодні імідж України на європейському ринку – це імідж країни – сировинного придатка. Україна значно збільшила обсяги торгівлі із країнами – членами ЄС, але основними продуктами українського експорту залишаються зернові та олійні культури, рослинне масло, а частка готової продукції аграрного сектора вкрай незначна [7].

Окреслені тенденції дозволяють внести такі пропозиції:

- ✦ визнання на найвищому рівні пріоритетів експортної політики зі збільшенням частки високотехнологічної інноваційної продукції в його структурі;
- ✦ формування експансійної багатовекторної зовнішньої політики шляхом участі в регіональних євразійських та афроазійських економічних союзах;
- ✦ розширення співпраці між Україною, Європейським Союзом, європейськими фінансовими інституціями з метою взаємовигідної двосторонньої торгівлі, розширення доступу до фінансування;
- ✦ диверсифікація експорту м'ясної та молочної продукції;
- ✦ технічна, інформаційна, адміністративна підтримка українських експортерів [12], формування пільгової системи експортного кредитування, прозорі механізми відшкодування ПДВ;
- ✦ створення рівних умов для імпортерів, запровадження дієвих регуляторних засад щодо легального ввезення імпортованих товарів, запобігання створенню «штучних» цінових конкурентних переваг імпортерам, підтримка розвитку українських товаровиробників, запровадження політики протекціонізму задля відновлення основних галузей національного господарства;
- ✦ формування нової парадигми економічного мислення українського суспільства, зорієнтованого на зупинення виробництва, небезпечних для навколишнього середовища, створення умов, що сприятимуть забезпеченню повного збирання, перевезення, утилізації, знешкодження та захоронення побутових відходів, сприяння у створенні умов для зростання обсягів відновлювальної енергетики, враховуючи обмеженість природних ресурсів.

Слід наголосити, що Україна має чимало конкурентних переваг порівняно з високорозвиненими європейськими країнами. Одна з них – значні запаси родючої землі (площа сільськогосподарських угідь в Україні сягає 72% від загальної території країни, у той час як у країнах Європейського Союзу цей показник становить 42,8% із чіткою тенденцією до зменшення). На сьогодні у світі існує величезний попит на сільськогосподарську продукцію, зокрема продукти харчування. Україна може стати одним із світових лідерів на цьому ринку. Задля цього потрібно підвищувати конкурентоспроможність місцевих виробників продуктів харчування.

У напрямку розробки стратегічних цілей розвитку української економіки, які мають бути зорієнтовані на примноження суспільного блага, підвищення рівня добробуту громадян, необхідно враховувати

орієнтири та принципи сталого розвитку європейських країн. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. В ЄС зафіксовано найнижчий рівень безробіття за 10 років. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2435652-u-es-zafiksuvali-najnizcij-riven-bezrobitta-za-10-rokiv.html>
2. Відносини між ЄС та Україною у фактах та цифрах. URL: <https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/ua.2.pdf>
3. Віничук М. В. Компаративний аналіз соціально-економічного розвитку України в контексті соціальної безпеки держави. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна*. 2018. № 2. С. 39–53.
4. Глобальний індекс інновацій. URL: <https://www.globalinnovationindex.org/gii-2018-report>
5. Економічні тренди Європи впродовж найближчих років. URL: <https://ua.112.ua/mnenie/ekonomichni-trendy-evropy-na-naiblyzhchi-roky-437945.html>
6. Кваша О. С. Інноваційний розвиток економіки України: світовий досвід та рекомендації для України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*. 2016. Вип. 6. Ч. 1. С. 150–154.
7. Непрядкіна Н. В. Особливості й перспективи розвитку зовнішньої торгівлі України і ЄС сільськогосподарською продукцією. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм»*. 2018. Вип. 7. С. 60–65.
8. Пелех О. Б. Аналіз динаміки ВВП України в контексті європейського розвитку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*. 2019. Вип. 23. Ч. 2. С. 60–65.
9. Рейтинг економік (легкості ведення бізнесу) Doing Business 2018. URL: <http://dina.com.ua/overview/3948>
10. Сіденко В. Р. Глобальні структурні трансформації та тренди економіки України. URL: <http://razumkov.org.ua/stati/hlobalni-strukturni-transformatsii-ta-trendy-ekonomiky-ukrainy>
11. Технологічні парки. URL: <https://mon.gov.ua/ua/nauka/innovacijna-diyalnist-ta-transfer-tehnologij/tehnologichni-parki>
12. Томашевська А. В., Смиковчук Т. В. Рівень ВВП України: аналіз та динаміка розвитку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*. 2018. Вип. 20. Ч. 3. С. 90–94.
13. Government debt down to 85.1% of GDP in euro area. Eurostat. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/9737341/2-24042019-AP-EN.pdf/ca776eb7-ad40-416b-bbd2-090cf7ba43af>
14. Indicators. The World Bank. URL: <https://data.worldbank.org/indicator>
15. The Global Competitiveness Report 2017–2018. World Economic Forum. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2017-2018>
16. World Development Indicators. Ukraine. The World Bank. URL: <https://data.worldbank.org/country/ukraine?locale=uk>
17. World Development Indicators. European Union. The World Bank. URL: <https://www.worldbank.org/en/country/eu>

REFERENCES

"Ekonomichni trendy Yevropy vprodovzh naiblyzhchykh rokov" [Europe's economic trends over the coming years]. <https://ua.112.ua/mnenie/ekonomichni-trendy-yevropy-na-naiblyzhchi-roky-437945.html>

"Government debt down to 85.1% of GDP in euro area. Eurostat". <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/9737341/2-24042019-AP-EN.pdf/ca776eb7-ad40-416b-bbd2-090cf7ba43af>

"Hlobalnyi indeks innovatsii" [Global Innovation Index]. <https://www.globalinnovationindex.org/gii-2018-report>

"Indicators. The World Bank". <https://data.worldbank.org/indicator>

Kvasha, O. S. "Innovatsiyni rozvytok ekonomiky Ukrainy: svitovyi dosvid ta rekomendatsii dlia Ukrainy" [Innovative development of the Ukrainian economy: world experience and recommendations for Ukraine]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya «Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo»*, vol. 1, no. 6 (2016): 150-154.

Nepriadkina, N. V. "Osoblyvosti i perspektyvy rozvytku zovnishnyoi torhivli Ukrainy i YeS silskohospodarskoiu produkt-siieiu" [Features and prospects of development of foreign trade of Ukraine and the EU in agricultural products]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Seriya «Mizhnarodni vidnosyny. Ekonomika. Krainoznavstvo. Turyzm»*, no. 7 (2018): 60-65.

Pelekh, O. B. "Analiz dynamiky VVP Ukrainy v konteksti yevropeiskoho rozvytku" [Analysis of Ukraine's GDP dynamics in the context of European development]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya «Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo»*, vol. 2, no. 23 (2019): 60-65.

"Reitynh ekonomik (lehkosti vedennia biznesu) Doing Business 2018" [Economy rating (ease of doing business) Doing Business 2018]. <http://dinai.com/ua/overview/3948>

Sidenko, V. R. "Hlobalni strukturni transformatsii ta trendy ekonomiky Ukrainy" [Global structural transformations and trends of Ukrainian economy]. <http://razumkov.org.ua/statti/hlobalni-strukturni-transformatsii-ta-trendy-ekonomiky-ukrainy>

"Tekhnolohichni parky" [Technology parks]. <https://mon.gov.ua/ua/nauka/innovacijna-diyalnist-ta-transfer-tehnologij-tehnologichni-parki>

"The Global Competitiveness Report 2017-2018. World Economic Forum". <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2017-2018>

Tomashevska, A. V., and Smykovchuk, T. V. "Riven VVP Ukrainy: analiz ta dynamika rozvytku" [Ukraine's GDP level: analysis and dynamics of development]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya «Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo»*, vol. 3, no. 20 (2018): 90-94.

"V YeS zafiksovano nainyzhchyi riven bezrobitta za 10 rokov" [The EU has recorded the lowest unemployment rate in 10 years]. <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2435652-ues-zafiksuvali-najniczij-riven-bezrobitta-za-10-rokiv.html>

"Vidnosyny mizh YeS ta Ukrainoiu u faktakh ta tsyfrakh" [EU-Ukraine relations in facts and figures]. <https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/ua.2.pdf>

Vinichuk, M. V. "Komparatyvnyi analiz sotsialno-ekonomichnoho rozvytku Ukrainy v konteksti sotsialnoi bezpeky derzhavy" [Comparative analysis of socio-economic development of Ukraine in the context of social security of the state]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnogo universytetu vntrishnikh sprav. Seriya ekonomichna*, no. 2 (2018): 39-53.

"World Development Indicators. European Union. The World Bank". <https://www.worldbank.org/en/country/eu>

"World Development Indicators. Ukraine. The World Bank". <https://data.worldbank.org/country/ukraine?locale=uk>